

Cărțile cetății

Atrofierea „monstrului rece”

de Mihaela Andra Andrei

Într-o suită de eseuri atent argumentate – așa cum conchide și prefațatorul Horia Roman Patapievici – ieșeanul Bogdan Călinescu pune laolaltă în volumul de față – *Franța, Europa, România* – o serie de cercetări politice și economice pornind de la modelul francez.

După cum afirmă în nota introductivă, Bogdan Calinescu, în loc să îmbrățișeze sistemul de stat francez, se transformă – în urma studiilor universitare, a câtorva experiențe profesionale și a înrolării într-un *think tank* – “într-unul dintre cei mai înverșunați critici ai sistemului politic și economic francez”. Autorul nu se ferește să-și manifeste dezacordul cu privire la sistemul politic din țara în care a studiat, criticând tranșant: „Acest stat [obez și neputincios] se hrănește din propriile eșecuri, iar clonarea administrativă e principala sa reușită” (p. 15).

Un monstru birocratic care naște un șoricel diplomatic

Fervoarea cu care scrie despre ineficacitatea reformelor, despre felul cum se irosesc resurse importante fără niciun efect, totul argumentat uneori doar prin afirmarea *intențiilor* unor măsuri de stat, îl face pe Bogdan Călinescu să constate inutilitatea acestuia. În încercarea de a răspune întrebării „De ce Franței îi merge tot mai rău? Din cauza Europei? A mondializării? A Statelor Unite?” autorul enumeră câteva posibile diagnostice: lobby-urile tehnocraților, administrațiile pletorice și nimicitoare, clone ale birocrățiilor deja existente, suprasaturarea statului cu instituții publice și ale întreprinderilor, „diplomația de cocktail”, risipa ministerelor ineficiente (oricum), în fine, toate laolaltă reprezentând doar o sursă de „pălăvrăgeală și birocrăție”. De asemenea, merită reprodușă aici și inventarierea pe care o face autorul, exemplificând o paralelă între diplomația britanică și cea franceză:

Bogdan Călinescu, *Franța, Europa, România*, traducere de Iuliana Glăvan și Patricia Rădulescu, Editura Humanitas, București, 2014, 359 p.

„N-ar fi rău să ne întrebăm de ce Franța are mai multe ambasade (154 la număr) decât Marea Britanie și cu 27 de consulate mai mult decât Statele Unite” (p. 80) În fond, este și greu a-l clinti pe Bogdan Călinescu din încrederea lui, exact din pricina profesionalismului și a rigurozității documentării cu care își îmbracă intențiile și își apără discursul. De exemplu, citează inclusiv măsuri luate cu aproape 2000 de ani în urmă, de către Împăratul Caligula – într-o formă de inocentă ironie – pentru a pregăti comparația cu Jacques Chirac. Astfel, dezarmarea „statului” este absolut completă și făcută cu impresia că, dacă ar fi ceva de apreciat, autorul cu siguranță ar scrie despre asta.

Potrivit autorului, o altă măsură care contribuie la „depravarea statului” este *reforma*. O soluție promițătoare, prezentată ca „miraculoasă” pentru disfuncțiile statului, pe care autorul o compară cu efortul „bietului Sisif”. Rezultatul final al reformei se dovedește a fi, practic, concretizat în zeci de rapoarte inutile; nenumărate ședințe, colocvii; un număr necunoscut de alte propuneri; alte zeci de asociații formate cu scopul (sau mai bine spus...cu „speranța”) de a impune o reformă; în sfârșit, interminabile - experimentale sau nu – discuții, toate laolaltă alimentate de, evident, bugetul statului. De exemplu, adaugă Bogdan Călinescu, „în 1995 este înființat Comisariatul pentru Reforma Statului, ale cărui rapoarte anuale preconizează formări în administrații și servicii publice. Dotat cu 120 milioane pe an, Comisariatul pentru Reforma Statului a avut nevoie de doi ani ca

să-și găsească reperatele, fără a realiza vreo măsură pentru modernizarea statului” (p. 26).

Se poate recunoaște cu ușurință în fiecare eseu șablonul respectat cu strictețe, ca o schemă infailibilă dintr-un joc de șah. Punerea reflectorului pe acțiunea statului, documentarea și folosirea prin excelență a declarațiilor de intenție prin citate – de parca autorul nici nu folosește cuvintele lui – felul în care lasă adversarul să se încurce singur și să cadă în fața propriilor neputințe. Intriga este aceeași de fiecare dată, îmbrăcată doar de diferitele culori ale incapacității statului de face ceva bine. Afirmațiile sale sunt lămuritoare în acest sens: „În Franța suntem departe de a avea o democrație directă”, după care constată că „Acest sistem a corupt profesia și îi compromise viitorul” (e vorba despre ajutoarele de stat în cinematografie – o strategie a autorului de a se folosi în dezbateră sa și de lucruri care trec dincolo de granițele Franței drept un succes, o marcă de tradiție). Eseistul aplică loviturile sistematice ale cuiva care parcă ar avea în subordine „un aparat de stat”, cu care lucrează din umbra, pentru a distruge statul însuși: „această lipsă de claritate în politica limbii a făcut ca francofonia să piardă numeroase „cote de piață”.

Franța etatistă și Dumnezeu-funcționar

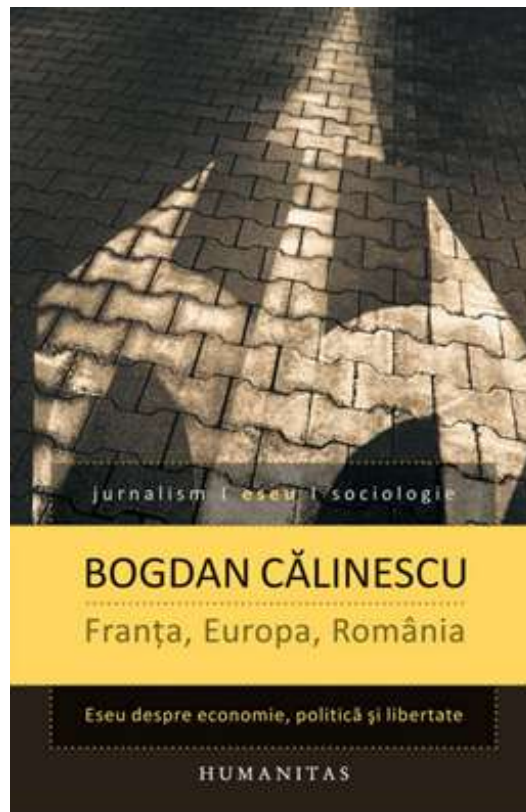
Deși greu de crezut, având în vedere maniera precisă prin care Bogdan Călinescu critică și demontează „etatismul”, autorul are parcă în paralel cu „programul său de serviciu” o mulțime de aspecte pozitive. Desigur, nu la adresa statului... Dar dacă cumva ne simțim în întuneric și lipsiți de speranță, eseistul nu evită să ofere și liste cu rețete sau „tratamente” de aplicat pentru o calitate corectă a vieții: „trebuie să ne eliberăm de acest stat în care *cine-mparte parte-și face* și fagocitează jumătate din resursele țării (54% din PIB), ucigând Franța puțin câte puțin. Trebuie să acordăm mai multă putere indivizilor și societății civile”.

Raportându-se la discursul noului Guvern din 2005 al lui Dominique de Villepin, Bogdan Călinescu conchide la rece: „Caracteristic pentru modul în care clasa politică (și înalții funcționari) concep redresarea țării: alte zeci de miliarde cheltuite pe **false reforme**, care nu vor duce nicăieri. Dar, fiindcă nici asta nu va funcționa, atunci va fi vina mondializării. A Europei, a Statelor Unite sau a Chinei. În nici un caz a statului”.

În capitolul *Absolutismul Eficient*, eseistul pleacă de la lucrarea pe care își sprijină discursul – *L'absolutisme inefficace ou Contre le présidentialisme à la française*, semnată de Jean-François Revel. Pe parcursul capitolului, autorul realizează o radiografiere detașată a regimului lui Sarkozy, disecând totodată și Vechiul Regim al secolelor trecute: „Această lucrare nu este pro sau contra lui Sarkozy. Este un eseu despre un nou regim prezidențial, care se înscrie, prin atotputernicia și iresponsabilitatea sa, în continuarea președinților celei de-a Cincea Republici, dar care, datorită personalității locatarului de la Elysée și a dorințelor sale de schimbare, se deosebește de precedentele printr-un nou stil și reforme fără precedent” (121).

Ultima parte a lucrării, mai puțin rigidă din punct de vedere informațional și cu un sentiment

mai pregnant de subiectivism, în continuare lucid – *Franța, România, Europa* – tratează problema grevelor, declinul presei, trece în revistă totalitarismul și Rusia lui Putin, violențele din Grecia, terorismul din Franța, câteva evenimente politice „fierbinți”, actuale în Europa sau chestiuni ideologice legate de „corectitudinea politică”. Capitolul depășește de data aceasta frontierele Franței și, în anumite cazuri, și pe cele ale Europei. În anexa *Note inutile*, Bogdan Călinescu ne propune o serie de texte publicate în revista „Timpul”, în perioada 2008-2013. De exemplu, în textul *Franța și Minoritățile, România și Țiganii*, autorul discută

chestiunea minorităților din Franța și România. Violența urbană din Franța este în continuă creștere și, la fel ca în România, există întregi cartiere monopolizate de diverse minorități, unde autoritățile sunt reținute în a interveni, acest lucru determinând o „situație permanentă de insecuritate”. În sfârșit, autorul concluzionează că „o comparație între țiganii noștri și populația de culoare din suburbiile franceze ar fi interesantă” (p. 307).

Pe parcursul eseurilor sale, scrise cu detașare, minuțios informate, Bogdan Călinescu problematizează situația politică actuală a

sistemului francez traversând deopotrivă și spațiul românesc. Autorul utilizează din plin cifre, statistici și sondaje, iar textele sale cuprind referințe care se întind pe o amplă suprafață. În această analiză „la rece”, în care sunt lansate pe alocuri și ușoare inserții ironice la adresa statului „depravat”, Bogdan Călinescu se raportează la exemple contemporane, evenimente istorice invocate din spațiul european și/sau american.

Puterea cuvintelor

de *Cristiana-Mădălina Naidin*

Volumul pe care îl prezentăm a apărut în cadrul colecției *După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est* constituită de Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” și reunește studii despre relația dintre literatură, ideologie și intelectuali, într-o manieră interdisciplinară, toate sub egida perioadei regimului comunist. Cartea celor trei, un istoric, un critic literar și un politolog, se înscrie într-o preocupare constantă a ultimelor decenii pentru un subiect mult dezbătut: intelectualii și puterea în comunism.¹

Sub copertile roșii ale acestei cărți, sunt dezbătute trei dimensiuni: o dimensiune a teoriei și criticii literare, în care se descrie fanatismul sau, dimpotrivă, dezgustul scriitorilor pentru „religia politică” a comunismului; o dimensiune istorică, unde se dezbate reacțiile intelectualilor când s-a instaurat primatul factorului ideologic, respectiv cea de a treia, a științelor politice și sociale, care tratează relațiile dintre intelectuali și aparatul de partid, dar și dintre intelectuali și ideologie, relații bazate pe repere empirice și conceptuale.

Mioara Anton, Bogdan Crețu, Daniel Șandru, (coord.), *Cuvintele puterii. Literatură, intelectuali și ideologie în România comunistă, Iași, Institutul European, 2015*

Drumul spre comunism: comandamente ideologice, politici culturale, disidențe este titlul primei părți, care include studii: Mioara Anton: *Constrângeri și privilegii. Metamorfozele lumii literare în scrisorile către putere*; Cristian Vasile: *Un traseu complicat: între înalta birocrație culturală și lumea literară. Două studii de caz – Ion Ianoși și Paul Cornea*; Cosmin Popa: *Către dictatura absurdului. Politica ideologică în anii de început ai regimului Ceaușescu*; Ionuț Bucuru: *Demiterea lui Eugen Barbu de la revista Luceafărul sau începutul marilor rivalități din literatura română*; Alina Pavelescu: *Instrumentalizarea politică a literaturii. Cazul romanului “Delirul” și Ana-Maria Cătănuș*; *Scriitorii disidenți și regimul comunist din România în anii 1980.*

Descoperim în aceste studii analiza amănunțită a unor scrisori adresate puterii de către intelectuali, considerate documente deosebit de valoroase, deoarece dezvăluie

¹ Vezi Anneli Ute Gabanyi, *Cutul lui Ceaușescu*, Iași, Ed. Polirom, 2003, idem *Literatura și politica în România după 1945*, Fundația Culturală Română, 2001, Katherine Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, București, Ed. Humanitas, 1994.

adevăratele motive care i-au determinat să apeleze la o formă de comunicare epistolară. În aceste documente se poate observa alternanța dintre înghețul și dezghețul ideologic, aici se află o serie de nemulțumiri, nesiguranțe și frustrări, strigate cu îndârjire de intelectuali, dar dispărute la prima suflare a puterii, la prima presiune ideologică exercitată asupra lor.

Tot această primă parte ne dezvăluie complexitatea și destinul unor mari intelectuali: Paul Cornea și Ion Ianoși, în tranziția lor de la regimul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, la cel al lui Nicolae Ceaușescu, prin repetatele încercări de reîntoarcere în lumea culturală.

Tot aici putem observa rolul scriitorilor ca artizani ai conștiințelor, în comparație cu luptele și conflictele din spatele cortinei literare, așa cum a fost și cazul bine cunoscut al revistei *Luceafărul*.

Partea a doua a volumului poartă titlul *Scriitorii și puterea: conflictul dintre estetic și ideologic*, și oferă cinci studii de caz, semnate de: Bogdan Crețu: *Un caz tragic: G. Călinescu*; Ioan Stanomir: *Despre posteritatea unui dramaturg comunist: Aurel Baranga*; Radu Vancu: *Cuvintele puterii și cuvintele poeziei. „Sonetul despre Unire” al lui Mircea Ivănescu*; Angelo Mitchievici: *Arhitectii utopiei: Eugen Barbu și Facerea lumii și Antonio Patraș: Reabilitarea confesiunii. Exercițiile de luciditate ale lui Ion D. Sîrbu*.

Acest capitol este dedicat literaturii și criticii literare. Sunt discutate perspectivele diferite în care scriitorii perioadei au interacționat cu regimul comunist, faptul că unii au adulat și salutat cu mare entuziasm comandamentele propagandistice și ideologice ale puterii, iar alții au fost total împotriva, respingând cu vehemență directivele și impunerile partidului. Tot aici sunt analizate rând pe rând cazurile lui: Aurel Baranga, Ion D. Sîrbu, Mircea Ivănescu, Eugen Barbu și desigur cel mai de seamă, cazul lui George Călinescu.

In *Intelectuali, discursul puterii și răul politic* este ultima parte a volumului și cuprinde patru studii de caz, prezentate în ordine: Sorin Bocancea: *Primii muncitori intelectuali în presa comunistă din România*; Zoltan Rostaș: *Reabilitarea sociologiei românești în anii șaiszeci*; Mihai Dinu Gheorghiu: *Peer Review. O evaluare nu doar academică din anii 1980* și Daniel Șandru: *Puterea cuvintelor: despre relația intelectualilor cu ideologia, de la comunism la postcomunism*. Acest capitol este dedicat *omului nou*, un concept, care pare să se prefigureze încă din primii ani postbelici și care va favoriza apariția “muncitorilor intelectuali”, ca nou reper moral.

Acest nou concept, pus în practică de partid în trei etape: epurarea, importarea modelelor sovietice și promovarea “muncitorilor intelectuali” autohtoni, trebuia să creeze “lumea nouă”, din care aveau să facă parte numai muncitori (de toate felurile.) Printre cei intelectuali: Nina Cassian, Dan Deșliu, Ion Călugăru. D. Ciorbea sau Maria Banuș.

Interpretarea relațiilor din lumea intelectual-academică, precum și presiunile exercitate de miliția statului comunist, se vor observa, cu precădere, în perioada înghețului ideologic ceaușist, evidențiate în volum prin studiul lui Mihai Dinu Gheorghiu.

Volumul se încheie cu studiul lui Daniel Șandru, care susține cu tărie că poziționarea ideologică a intelectualilor va rămâne o temă actuală pentru România. De asemenea, Daniel Șandru consideră că intelectualii, prin idealismul de care au dat dovadă, indiferent de poziția adoptată, fie ea de stânga sau de dreapta, s-au transformat în adevărate victime ale utopiei politice din perioada comunismului românesc. Datorită tehnicii interdisciplinare de abordare a unui subiect pe cât de important, pe atât de sensibil, volumul deschide noi perspective în înțelegerea relațiilor dintre puterea comunistă, ideologie și intelectuali.

